

Gerard de Haas

“Jezus, zoals hij werkelijk was”

– andere bronnen, nieuwe inzichten –

Narratio

Biografische gegevens

Gerard de Haas (1939) studeerde theologie aan de Rijksuniversiteit van Groningen. In 1965 verscheen van zijn hand "De onvoorziene generatie", waarin hij het begrip "jeugdcultuur" introduceerde. Hij werkte als docent bij de Sociale Academies in Amsterdam en de Rijksuniversiteit van Utrecht op sociaal-cultureel terrein en eindigde zijn actieve loopbaan als directeur en docent van de academie voor journalistiek in Kampen en Zwolle. Hij schreef verscheidene boeken over cultuur en cultuurbeleid, waarbij de theologische onderwerpen gaandeweg de overhand kregen ("De vaders zijn niet meer", "Het vaderschap van God" en "Publieke religie").

ISBN: 978 90 5263 459 3

NUR: 707

Omslag afbeelding:

'Portret van Jezus' door Rembrandt van Rijn (een bewerking).

© 2015 theologische uitgeverij Narratio,

Postbus 1006, 4200 CA Gorinchem.

tel. 0183 62 81 88 fax 084 739 29 45 e-mail: info@narratio.nl

Actuele informatie is te vinden op www.narratio.nl

Onze uitgaven zijn ook te koop via de boekhandel en www.kerkboek.nl
(ook in België).

Niets uit deze uitgave mag verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm, digitale bestandskopie, luisterboek, Digi-boek, Internet-PDF of op welke andere wijze dan ook, behoudens voor eigen gebruik, zonder de voorafgaande toestemming van de uitgever c.q. de auteur. Citaten tot maximaal vier regels zijn toegestaan, grotere citaten vallen onder het overnamerecht waarvoor toestemming is vereist, tenzij gedaan in het kader van een recensie.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1	De dakloze zwerver	6
Hoofdstuk 2	De arme Karabas	10
Hoofdstuk 3	De carnavals koning	14
Hoofdstuk 4	De vrome Dasius	17
Hoofdstuk 5	De mimus	22
Hoofdstuk 6	Parivraj	25
Hoofdstuk 7	De armoedebeweging	29
Hoofdstuk 8	Het lappenkleed	33
Hoofdstuk 9	Tollenaars en hoeren	36
Hoofdstuk 10	Maria, de moeder van Jezus	40
Hoofdstuk 11	De bekering van Jezus	46
Hoofdstuk 12	De bekering van Jezus, vervolg	51
Hoofdstuk 13	Galilea	59
Hoofdstuk 14	De bergrede	63
Hoofdstuk 15	Het Onze Vader I	67
Hoofdstuk 16	Het Onze Vader II	70
Hoofdstuk 17	Het Onze vader III	75
Hoofdstuk 18	Ten slotte	81

Voorwoord

Hanneke van Dooren dank ik zeer voor de totale redactie van dit boek. Ik kon onbelemmerd aan het papier toevertrouwen wat mij van belang leek. Als het niet klopte, zorgde zij er voor dat de tekst weer werd rechtgetrokken.

In "Jezus, zoals hij werkelijk was" – andere bronnen, nieuwe inzichten – brengt Gerard de Haas de persoon Jezus op een bijzondere manier tot leven. Dank zij Europees en Amerikaans bronnenonderzoek is tegenwoordig veel meer bekend over de religieuze en culturele stromingen in het begin van onze jaartelling en de herkomst ervan. De auteur gebruikt de uitkomsten van dit wetenschappelijk onderzoek om nieuwe verbanden te leggen met de Oud-Europese en de Indo-Europese beschaving. Dit opent verrassende perspectieven, niet alleen op de 'bijbelse geschiedenis', maar ook op de op het christendom geënte westerse beschaving. De Haas verstaat zijn vak als bijbels theoloog en gaat behoedzaam te werk. Hoewel hij nieuwe inzichten opspoorde en aan de lezer voorlegt, is hij nergens provocerend. Integendeel, lezing van dit boek nodigt de 'gelovige' lezer uit tot nadenken en biedt interessante stof voor lezers die geen kerkelijke achtergrond hebben.

Korte samenvatting van de inhoud

Jezus groeide op in Galilea, het noordelijke deel van Israël. Galilea, weliswaar joods, was ook een smeltkroes van religieuze en politieke ideologieën. De zogeheten Indo-Europese armoedebeweging had er grote invloed. Jezus werd daarvan de charismatische leider. Hij verrichtte tal van wonderen en verwierf veel aanhang onder het volk. Als "carnavalskoning" werd hij Jeruzalem binnengehaald, de hoofdstad van het even orthodoxe als nationalistische Judea. Hij stuitte daar op de heftige tegenstand die de wetsgetrouwe joodse leiders boden aan de universele Indo-Europese religie die Jezus verkondigde. Om politieke onrust te voorkomen werd hij tot de kruisdood veroordeeld. De Romeinse soldaten voerden bij Jezus de rituele moord op de koningsclown uit.

De evangeliën bevatten voldoende aanwijzingen om de beschikbare gegevens van het Romeinse carnaval en de Indo-Europese armoedebeweging op Jezus te betrekken. Zo ontstaat een duidelijker beeld van de maatschappelijke en religieuze positie van Jezus in zijn tijd. Dat beeld is tevens historisch-wetenschappelijk beter houdbaar.

Hoofdstuk 1

Jezus, de dakloze zwerver

Welbeschouwd weten we maar heel weinig over het leven van Jezus. Zijn feitelijke leven, wel te verstaan. We weten niet waar zijn vader en moeder vandaan kwamen, of hij getrouwd was en kinderen had of dat hij vrijgezel is gebleven. We weten niet waar hij woonde, hoe hij aan de kost kwam en wat zijn positie in de maatschappij was. Al die onderwerpen die uitvoerig aan bod komen in een doorsnee biografie, zijn onbekend wanneer het over Jezus gaat. We moeten het doen met de vier biografieën die in de Bijbel staan. Dat zijn de evangeliën van Matteus, Marcus, Lucas en Johannes. De eerste drie, geschreven in de laatste helft van de eerste eeuw, gaan terug op het evangelie van Marcus en op een bron, die verloren is gegaan en die korthedshalve aangeduid wordt met Q. Die Q komt van Quelle, het Duitse woord voor bron. Het vierde evangelie, dat van Johannes, is pas tegen het einde van de eerste eeuw op schrift gesteld.

Het gaat om de boodschap

Let wel: er circuleerden nog allerlei andere evangeliën in de oude wereld, zoals het evangelie van Thomas, Maria, Petrus en zelfs Judas. Maar de concilies waar de definitieve canon van het Nieuwe testament werd vastgesteld, hebben zich naar beste weten en eerlijkste overtuiging beperkt tot de vier evangeliën van de Bijbel.

De evangeliën zijn geen echte biografieën. Ze zijn bedoeld om de boodschap van Jezus over te brengen en niet om te vertellen wie hij was en hoe hij was. De evangeliën bevatten verhalen over de ontmoetingen van Jezus, zijn toespraken en gesprekken en de wonderen die hij verrichtte. Alleen de verhalen rond zijn geboorte in Bethlehem en zijn dood in Jeruzalem zijn uitvoeriger gedocumenteerd. Dat is echter te weinig om ons een duidelijk beeld te verschaffen van het dagelijkse doen en laten van Jezus. De boodschap van Jezus wordt duidelijk over het voetlicht gebracht, maar de persoon achter de boodschap gaat schuil in de coulissen..

Mohamed kennen wij beter

Die wazige figuur in de coulissen biedt natuurlijk stof tot speculatie waarvan fantasierijke auteurs dankbaar gebruik maken. Uit recensies heb ik begrepen dat science fiction auteur Dan Brown het onomstotelijk bewezen acht dat Jezus en Maria Magdalena met elkaar getrouwd waren.

En filmregisseur Paul Verhoeven beweert hetzelfde. Dat gaat er in als koek bij het sensatiebeluste publiek.

Ook op een andere manier keert Jezus' incognito zich tegen hem. Op de religieuze wereldmarkt van tegenwoordig is Mohamed zijn belangrijkste concurrent. Van de persoon Mohamed weten we nu juist wel veel. We weten hoe hij als wees werd opgevoed door zijn grootouders, met wie hij trouwde, wat hij deed voor de kost, hoe hij zijn aanhang organiseerde en welke tegenslagen en successen hij ondervond bij het stichten van de Islam. We kunnen ons druk maken over Mohameds huwelijk met een jong meisje, maar waarover moeten wij ons druk maken bij Jezus?

Jezus' heiligheid is een probleem

Mohamed is is niet half goddelijk en half menselijk, zoals Jezus, maar een gewoon mens. Jezus is geen gewoon mens. Ook al noemt hij zichzelf uitdrukkelijk "zoon van de mensen", zijn volgelingen noemen hem "zoon van God". En het zijn zijn volgelingen geweest die voor de overleveringen hebben gezorgd waaruit de evangeliën zijn samengesteld.

Hoe kijken gewone mensen tegen een heilige aan wanneer zij niet in zijn heiligheid geloven? Marita Mathijssen, hoogleraar Moderne Nederlandse letterkunde, heeft daartoe een poging ondernomen.¹ Zij probeert de evangeliën te lezen als gewone literatuur. Zij vormt zich een beeld van Jezus alsof hij beschreven wordt in een roman of levensbeschrijving. Welnu, aldus Marita Mathijssen, "tot zijn dertigste was er niet zoveel aan de hand. Wat deed hij tot die tijd? Leerde hij een vak, verdiende hij de kost, woonde hij nog bij zijn moeder? De Bijbel zegt er niets over. Maar toen zijn neef Johannes de Doper zich teruggetrokken had in de woestijn, begon de gekte".

Broodmagere Jezus

"Johannes verzorgde zich niet meer, at sprinkhanen, en braakte allerlei verhalen uit over de Messias die aanstaande zou zijn. Als een goeroe trok hij allerlei volk aan. Hij stak ook Jezus aan, die zich liet dopen door Johannes en veertig dagen in de woestijn bleef. Hij raakte in delirium, wat natuurlijk kwam doordat hij niet at. Hij begon duivels te zien die hem achtervolgden. Toen hij uit de woestijn kwam, moet Maria de broodmagere Jezus niet meer teruggekend hebben. Ik denk dat er een vreemd waas over zijn ogen was gekomen, alsof hij door alle mensen heen keek. Als een hippie trok hij door het land. (...) Er gingen steeds meer mannen met hem meelopen die net als hij waren. Hij had ten slotte twaalf malloten om zich heen, die begonnen te denken dat hij een uitverkorene was. (...) Hij begon in elk geval steeds destructiever te worden. Alsof hij naar een gewelddadige dood verlangde. (...) Hij liep teveel in het oog en hij ondergroef het imago van de autoriteiten met dat wonderlijke charisma van hem".

Ontluisterend, maar ook ontnuchterend

Het is een ontluisterend beeld dat Marita Mathijssen van Jezus schetst. Maar overdrijft ze ook? Als je verder niets hebt met Jezus en je leest de evangeliën zonder je te laten meeslepen door wat hij zegt, dan krijg je, als je de teksten goed tot je laat doordringen, ook ongeveer zo'n beeld voor ogen. Dat is een ontnuchterende en terechte conclusie. Jezus was kennelijk een zwerver zonder vaste woon- of verblijfplaats, die leefde van de gaven van zijn volgelingen en bewonderaars.

Dat is de ene kant van het optreden van Jezus: een zwerver die leeft op de zak van anderen. De andere kant van Jezus' optreden is zijn enorme aantrekkingskracht op de mensen om hem heen. Dat zijn er zeer velen. Waar hij ook verschijnt, wekt hij wrevel bij de elite, maar tegelijkertijd is hij ongekend populair bij het volk.

Wat zag het volk in hem? Wat herkende het volk in hem? Wat riep hij op in de mensen? En waarom moest hij dan toch zo'n eerloos einde vinden aan het kruis op Golgotha? Hoe is het mogelijk dat hij na zo'n eerloos einde de stichter van de grootste wereldgodsdienst kon worden?

De Indo-Europese armoedebeweging

Aan deze fascinerende vragen komen de meeste mensen tegenwoordig niet meer toe. Het beeld van Jezus in onze moderne wereld wordt steeds vager. Aangrijpende films over het lijden van Christus zoals *The Passion of Christ* laten een diepe indruk na. Maar de heftige gevoelens van verbijstering en ontzetting beklijven niet. Want er is geen houdbaar publiek kader waar ze in passen. Jezus was een goed mens die zo'n vreselijke marteldood niet verdiend heeft. Bij die constatering blijft het meestal. Toch zijn er krachtige aanwijzingen dat dit kader wel degelijk bestaat. Het betreft hier de tradities van de Indo-Europese armoedebeweging. Die tradities blijken nog steeds werkzaam in onze cultuur en ze waren ook werkzaam in de tijd van Jezus. Welbeschouwd bevat deze armoedebeweging de sleutel van het optreden van Jezus. En ze geeft ook een plausibele verklaring voor de religieuze en culturele werelddominantie van het christendom.

De godsdienstwetenschappelijke studies van met name Geo Widengren² en Georges Dumézil³ hebben de achtergronden belicht van deze Indo-Europese armoedebeweging. Beide geleerden, binnen hun vakgebied bewonderd, daarbuiten nagenoeg onbekend gebleven, hebben een schat aan nieuwe informatie over Jezus en het christendom verzameld. Daar is nauwelijks aandacht aan besteed. Maar dat moet wel gebeuren. Zeker nu we leven in het tijdperk van de individualisering, is daar behoefte aan. Of het nu de president van de Verenigde Staten betreft of

popzangeres Madonna, we willen weten hoe hun jeugd is verlopen, hoe hun liefdesleven er uitziet, hoe hoog hun jaarlijkse inkomsten zijn, - elk detail is belangrijk.

Dat geldt ook voor Jezus. Er is nu zoveel nieuwe informatie beschikbaar dat we met zijn geschiedenis aan de slag kunnen. Een gedetailleerde biografie is niet mogelijk, want 20 eeuwen geschiedenis hebben een waas over zijn persoon gelegd. Een duidelijker beeld van zijn *sociale positie* en zijn *religieuze betekenis* kunnen we nu echter wel schetsen.

Noten

- 1 NRC Handelsblad, 11 april 2009, wetenschapsbijlage
- 2 Geo Widengren (1900-1996), hoogleraar Universiteit van Uppsala, Zweeds orientalist, van 1950-1960 vicevoorzitter en aansluitend tot 1970 voorzitter van de International Association for the History of Religion
- 3 Georges Dumézil (1898-1986), Frans kenner van de Indo/Europese religies en mythologie. Hoogleraar aan het Collège de France in Parijs en verkozen tot lid van de Académie française